

K o n f e r a n s ' ı n T e r c e m e s i

Çağdaş İngiltere'de Sosyal Statü

David MARTİN

London School of Economics
öğretim üyesi

İngiltere'de sınıfın üç büyük unsur ihtiva ettiği söylenebilir. Birincisi 18. inci asrın sonuna kadarki aristokratik hâkimiyet devrinde ortaya çıkan doğum ve soy unsurudur. İkincisi 19. cu asır ortalarında kapitalist hâkimiyet devresinde hâsıl olan unsurdur ve istihsalle ilgili servet ve mülkiyete dayanır. Üçüncüsü ise, 20 inci asrın ilmî inkilâbından hâsıl olan ve hüner ile bilgi'ye dayanan unsurdur. Aristokratik üslûbun bir veçhesi olarak "klâsikler" in demokratik üslûbun bir veçhesi olarak mühendislik ve sosyal ilme henüz tam mânasile mağlup olmayışları hakikati, İngiliz cemiyetinin daima hatırlanması gereken müstesna devamlılığını her halde en iyi bir şekilde göstermektedir.

Ekseriya bir sosyal sınıf indeksi olarak kullanılan meslekî faaliyet, hakikatte sınıftaki bu üç unsurun, yani, aristokratik doğum, kapitalist servet ve demokratik tahsil unsurlarının üçünü de ihtiva eder. Bunu izah edeyim. Muayyen mesleklerin taşıdığı itibar kısmen bunların kendi personellerini aristokrasi'den tamamlamaları hakikati ile ilgilidir. Meselâ, aristokrasinin daha az varlıklı bölümleri ve miras elde edeceklerini ümit etmeyen daha genç nesillere mensup oğullar ekseriya tıp yahut Anglikan rahipliği mesleklerine, bu mesleklerin itibarını yükselterek intisap ettiler. Meslekler, aynı zamanda kendilerine (ücret ve kazanç şeklinde) verilen mükâfatın büyüklüğüne göre de itibara sahip bulunurlar. Bir borsa komisyoncusu servetinden itibar elde eder. Tahsil ve ustalık da itibar sebebi sayılır. Bilhassa tahsil, sınıf için kıymet takdirine yol açan belirli zevkler ve itiyatlar bahşeder. Böylece, British Museum'daki bir el yazmaları mutemedi yüksek bir aylık almaz, fakat, kültürlü ve tahsilli bir kimse olarak itibara sahiptir.

Bu işin itibarı bize muayyen şahısların sınıflarını verir ve bu itibar şimdi zikretmiş olduğum çeşitli faktörlerden tereküp eder. Bu faktörlerin sadece biri istisnaların mevcudiyetine rağmen oldukça marjinal bir durum halinde netice verdiği halde, üçü birden her zaman için yüksek bir statü vereceklerdir. Meselâ muhafazakâr bir millettekilinin durumunu dikkate alalım. Bu şahsın itibarı doğum ve terbiyeden, servetten veya tahsil'den ileri gelebilir. Bu şahsın şehirde bir hayli kazanç getiren emlakêe sahip eski bir soya mensup arazi sahibi Lord Weymouth'un oğlu olduğunu farzedelim. Kendisi Eton'a¹ ve oradan da Oxford'daki Christchurch'e gönderildi. Bir muhafız subayı olarak askerlik nöbetini atlattıktan sonra bir ziraat eyaleti olan Wiltshire'de bir seçim dairesinde Muhafazakâr Parti mebus namzetliğine kabul olundu. Böyle bir şahıs kat'i surette yukarı sınıf mensubudur. Mamafih, emlakinin kusurlu idare edildiği ve kendisinin iflâs ettiğini farzedelim. Bu kimse artık zengin olmadığı halde, hâlâ yukarı sınıfa mensup bir şahıs mıdır? Bir çokları bu suale müspet cevap verirler. Bundan da, yukarı sınıf âzalığı için doğum ve terbiye hakikatinin bizzat kifayetli olduğu ortaya çıkar.

Şimdi de, (azalan bir kategoriye mensup bulunan) yeni zengin bir iş adamını düşünelim. Bu şahsın serveti ve muhtemelen tahsili vardır, fakat bazı şeref listeleri ile yeni âza durumuna gelebilirse de, doğum şartının mevcut olmayışı bu kimseyi aristokratik yukarı sınıf âzalığından mahrum bırakır. Hakikatte serveti ve bundan ileri gelen kudreti o kadar büyüktür ki, yukarı sınıfa ya bu nesilde hemen hemen bağlı durumdadır, ya da gelecek nesil zarfında resmî bir lâkapla bağlanacaktır. Fakat bu defa muvaffak olmuş bir dükkâncının durumunu ele alalım. Bu şahsın parası olmasına rağmen ya doğum veya tahsil unsurundan mahrumdur. Çalışan sınıfa mensup bulunuşu marjinal bir durum olabilir ve hattâ bazıları için belirli bir işçi sınıfı menşei ile bütün hayatınca çalışan sınıfa mensup olarak kaldığından da bahsedilebilir. Bu durumdaki ferdin hangi sınıfa mensup olacağı hususu yaşayacağı hayat tarzını nasıl seçeceğine dayanır. Sınıf hususundaki bu seçim unsuruna daha sonra tekrar geri dönüp bundan bahsetmemiz gerekmektedir. Bir ilk okul hocası tahsil unsurunun aksine olarak doğum ve servet unsuruna sahip değildir. Yine o da orta sınıf mensubudur, fakat orta sınıfa ancak marjinal bir durumda olmak üzere mensuptur. Mamafih, bir doktor, ilk okul hoca-sının fonksiyonuna benzer bir fonksiyon ifa etmesine rağmen, yüksek bir

1) Burada herhalde devlet sistemi ile sosyal seçkinlere ait okullar arasındaki bütünleşmenin münasip şekli ve derecesi hakkındaki raporla ilgili Halk Okulları Komisyonuna atıf yapıyorum.

ücret elde ettiği, uzun bir tahsil yaptığı ve mesleği ile aristokratik sınıfın belirli bağları mevcut olduğu için doktorun orta sınıfa mensubiyet teyid edilmiş ve kendisi orta sınıf içerisinde yüksek bir duruma sahiptir. Böylece bu misallerle belirli bir meslekî faaliyetin hangi sınıf içine yerleştirileceği hususunu tayinde doğum, servet ve tahsil kriterlerinin birbirine nasıl nüfuz ettiğini görebiliyoruz. Bir çelik işçisi veya Motör endüstrisi teknisyeni haftada 30 Sterlin ücret almış olsa bile, yine de orta sınıf mensubu değildir.

Statü üzerindeki mütalâamıza devam etmezden önce sınıf'daki seçim veçhesinden kısaca bahsetmeliyiz. Bu veçhe hususî bir surette şümüllü olmamakla beraber mevcuttur. Bir sınıfın ve diğer bir sınıfın hududunda bulunan bir şahıs ekseriya belirli bir hayat uslubunu kabul etmek suretiyle kendisini bir sınıfa veya diğer sınıfa mensup olarak teşhisi tercih edebilir. Orta sınıf mensubu olmak için Guardian veya Telegraph okuyabilir, tiyatroya gider, muvafık bir aksan kullanır ve gereken elbiseleri giyer. Veya işçi sınıfına mensup olmak için gramer kaidelerine uymayan bir tarzda konuşur. Mirror okur, bağımsız televizyon seyrederek ve iş tulumları giyer. Kara cübbelilerin pek çoğu, gelirleri ile ilgili hususlarda işçi sınıfının müreffeh mensuplarına kabaca müsavi bir durumda olmaları hakikatine rağmen yukarıda tasvir edilen hayat uslubundan yana orta sınıf mensubu olmayı tercih etmektedirler. Bir kimse, kıyafete ait sınıf farklılığının şimdi çok ince olduğunu, hattâ kadınlarda hemen hemen hiç mevcut olmadığını parantez içinde ifade edebilir. Diğer taraftan, konuşma, emin bir rehber olmamakla beraber, yine de en iyi gösterge olarak kalmaktadır.

Şimdi hakikaten son derece kompleks olan bir probleme, yâni statü mefhumu ile sınıf mefhumu arasında her nasılsa bir münasebet kurma ve statünün ihtiva ettiği spesifik unsurları ayırt etme problemine gelmiş bulunuyoruz. Şimdiye kadar müzakere ettiklerimiz tamamen sarıh bir surette statüye de şâmil olmuştur. Hakikaten statü kelimesini çok defa kullandık.

Bundan başka alelâde lisanda da yukarı sınıf ve orta sınıf statüsü tâbirlerine müracaat ediyoruz. O halde bundan da anlaşılıyor ki, sınıf'a ait olmak üzere neyi tasvir ettikse bu aynı zamanda statüye aittir. Terbiye, servet, mülkiyet ve tahsil hep bizim statü kelimesi ile kastettiğimiz hususlarla alâkalıdır. Aynı zamanda sınıfın iktisat unsuru ve istihsal ile en sıkı münasebet halinde bulunmasına mukabil statünün de istihlâkle en yakın bir münasebet halinde olduğu hususu bir hakikat olarak kalmaktadır. İşte biz bu farkı araştırmalıyız.

Maksadımı izah edeyim. Kapitalizmin 19. cu asır ortasındaki cıvıvıli zamanında mülkiyet sahibi olan ve olmayanlar arasında çetin bir fark vardı. Mallar mahduttu. Malların mahdut olduğu yerde bazı fertler diğerleri bahasına bunlara malik olurlar. Böylece cemiyet Marxist çizgilerle mülkiyet sahibi olanlar ve olmayanlara keskin bir surette ayrılır. Malikler ile malik olmayanlar arasındaki bu bölünme ise, sınıfı ve sınıf mücadelesini yaratır. Fakat modern şartlarda yokluk yerini yaygın bir bolluğa terketmiştir ve bölünme artık malik olanlarla olmayanlar arasında değil, malik olanlar ile daha fazlasına malik olanlar arasındadır. Şimdiki bölünme ise kıtlıktan ileri gelen sınıf bölünmesine nazaran âşikâr bir surette daha az sert bir bölünmedir. Heikezin malik olduğu bir durumda daha az esaslî ihtilâf ihtimali vardır. Ana ihtilâf yerine bizim halen her grup yararına onların durumunu komşularına nazaran islâh ve bunun yanı sıra her fert yararına da o ferdin kendi durumunu düzeltmek hususunda bir teşebbüsümüz vardır. Rekabet gruplarının temayüllerinin benzer meslekî faaliyetlerle mahdut mukayeselere dayandığı, binaenaleyh sahası itibarile hudutlu olduğu hususu gösterilmeye değer bir husustur.

Bir grupla diğer bir grup veya bir fertle diğer bir fert arasındaki bu rekabetin çok mühim bir işareti istihlâk modelidir. Şüphesiz burada evvelce bahsettiğimiz seçim unsurları bu seçimle münasebet halindedirler. Fakat bir kimse belirli hudutların dışına çıkarak bir seçim yapamaz ve bu hudutlar ise ferdin kazancının şumulüne göre ayarlanır. Seçim unsuru da mevcuttur, gelire ayarlanan seçim hududu da mevcuttur. Gelirlerin birbirlerine nispeten yakın oldukları yerde seçim unsuru çoğalır ve bu da farklılaşmanın gittikçe artan bir ölçüde ehemmiyet kazanmaya başladığını gösterir. Farklılaşma tahsile ve sosyal görgüye dayanır ve aynı zamanda millî ihtiyaçlar tahsili gittikçe daha fazla mükâfatlandırıldığı cihetle, tahsil, intihap edilen istihlâk tarzını tâyin edici faktör olma temayülünü kazanır. Başka bir ifadeyle, fert mal sahibi veya işçi olarak haiz olduğu hususî durumundan ziyade hususî bir istihlâk tarzına dayanarak statü hakkındaki iddiasında bulunur. Gelirlerinin tâyin ettiği hudutlar içinde görgü, tahsil ve sosyal tecrübesine dayanarak muayyen bir tarzda yaşamayı tercih eder.

Evini belirli bir şekilde süsler, çocuklarını hususî bir tarzda yetiştirir, tatili için şuraya gidecek yerde buraya gider.

Tatil seçimi meselesini ele alalım. Çok benzer gelir seviyelerindeki insanlar tatil tercihlerini yaparken büyük statü farkları göstereceklerdir. Halen Scunthorpe veya Blackpool'da tatilinizde 50 Sterlin harcamanız

mümkündür. Aşağı yukarı aynı meblâğ ile Yugoslavya'ya gitmek de mümkündür. Bu ikincisine giden şahıs farklı nev'iden bir sosyal zemin (veya görgü), daha büyük bir tecrübe derecesi ve bir zekâ cevvaliyeti göstermek suretile belirli tipte bir statüye uygun olabilir.

Fakat, burada statü sisteminin muayyen bir veçhesini gösterecek olan bir güçlüğü karşı bulunuyoruz. Yugoslavya'ya giden yolcunun Scunthorpe yolcusu ile karşılaştığını farzedelim. Scunthorpe hayranı kendi tatil seçiminin sosyal statüsüne aksettiğini *farketmeyebilir*. Geçmiş zamanlarda herkes sınıf işaretlerini teşhis edebildiği halde bu gün statüyü gösteren bu ince işaretler ancak mahdut çevrelerde farkedilebildiği için bu durum güçlük arz etmektedir. Yüksek statüye sahip olan veya buna özenen ve cemiyetin ferdin statü işaretini teşhis edemediği bir bölgesinde yaşayan bir ferdin karşılaştığı mesele budur. Bu fert şehir mülhakatindeki bir apartmanlar blokunda yaşayabilir. Bu takdirde, üstü açık, cephe ışıkları hocaman olan 1920 modeli eski arabasını kendi apartman blokunun met-hali dışında bırakacaktır. Chelsea'da muayyen neviden bir orta sınıf fert için bu araba münasip tipte bir arabadır, fakat blok apartmanın sakinleri için sadece dipsiz bir sefaleti ifade eder.

Keyfiyet şudur ki, statü sisteminin bazı veçheleri baştanbaşa bütün cemiyette aralıksız mevcut değildir. Diğer veçheleri ise mevcuttur. Sahip olduğunuz diğer bir çok şeylerin statü verdiği cemiyetin ancak mahdut kısımlarında kabul edildiği halde, güya statü verdikleri umumiyetle kabul edilen mevkilere, faaliyetlere ve mülklere sahipsinizdir. Bundan başka, bir tip grupta müsbet statü bahşeden ve diğer bir tip grupta ise menfi statü veren bazı faaliyetler ve mülkler de vardır. Böylece statüler iki neviye ayrılabilirler: Baştanbaşa bütün cemiyette ve muhtemelen bir kaç cemiyet içinde geniş ölçüde kabul edilen umumî bir hiyerarşi ve bazan meslek grupları gibi belirli gruplara, bazan da hususî bir tanıdıklar çevresine inhisar eden mahdut bir hiyerarşi. Kıdemli bir siviî hizmet erbabı olduğunuzu ve bir *Bentley* arabaya sahip bulunduğunuzu farzedelim: Bu takdirde sizin statünüz geniş çapta tasdik edilmiştir. Diğer taraftan bir şampiyon güreşçi de olabilirsiniz, fakat bu size sadece güreş dünyasında statü verir. Bu dünyanın dışına hiç çıkmadığınız farzedilirse, onun içinde elde ettiğiniz statü size bu güreş dünyası dışındaki statünüze mal olur. Bir röntgen mütehassısı dahi olabilirsiniz. Bu takdirde de sizin statünüz hastahanenin bilgi sahası dışında bilinmemektedir. Bu saha teknik bir saha olarak görünmektedir ve binaenaleyh müphem bir surette orta sınıfa dahildir, fakat, sizin kat'i mevkünüzün kıymetini kolayca takdir edilmez. Yegâne ip uçları kıyafetiniz, tavırlarınız ve

mülkiyetinizden elde edilen ipuçları olup, tahsile dayanan meslek sınıflarında bunların ehemmiyeti sadece mahdut sahalarda tanınmıştır. Mahaller senfonileri ile pikap'ın mevcudiyetine mukabil oturma odasında televizyonun bulunmayışı bu kimseler tarafından anlaşılırsa da, diğerleri tarafından ciddi bir surette yanlış anlaşılır. Bu durum, sosyal bakımdan meçhul kalan büyük sahaları ifade eder. Sistem çok bulutludur. Cemiyetin her sahası bir dereceye kadar kendisine taallük eden bir çerçeveye sahiptir.

Şüphesiz, önceki mütalâamızı aksettirecek olan bu statü sahasında müşahade ettiğimiz umumî surette tatbik edilebilir ki, noksanlığı sınıf sahasında da bir dereceye kadar mevcuttur. Fakat bütünü ile sınıf, çok daha umumî ve nâfizdir.

Bu münakaşanın şimdi beraberce takibini tecrübe etmeye değer. Marxist görüşte sınıf, fertlerin belirli bir sosyal duruma itibar etmeleri ile değil, fakat istihsal münasebetleri ile tâyin olunur. Cemiyet istihsal vasıtalarına sahip olanlarla sahip olmayanlara ayrılmıştır. Bu durum diğer sınıfların da tefrik edilebilmesine rağmen esas itibarile iki sınıfın mevcudiyetini ifade eder. Bir kimse hakikatte bir işçi olduğu zaman, kendisini hâkim sınıfın bir âzası zannedecek durumda ise, bu şahıs "hatalı sınıf şuuru"ndan müzdariptir. Başka bir sınıfla sübjektif benzerlikler ne kadar olursa olsun, sınıfın ekonomik durumla tâyin edilen objektif hakikatlerini değiştirmez. Mamafih, bu iktisadî kriterden ayrı olarak biz sınıfın diğer bir kriterini daha ortaya koyduk. Sınıfın göstergeleri olarak aristokratik devreden istihraç olan doğum ve terbiyeyi ve devrimizde bir sınıf göstergesi olarak ortaya çıkan tahsili ehemmiyetle belirttik. Mamafih, hiç şüphe yok ki, muayyen tipteki bir tahsil de terbiyeye ve aristokratik değerlere rücu eder. Halen sınıfın bu muhtelif faktörlerin bir karışımı olduğunu göstermiş bulunuyoruz. Gerçekten, bu faktörler o kadar girittirler ki, T. H. Marshall sınıfın nihaî olarak insanların birbirlerine nasıl muamele ettikleri hususundan ibaret olduğunu iddia etmiştir.

Fakat, aynı zamanda yokluk şartları içinde, iktisadî münasebetlerden ortaya çıkan bir mefhum olduğu fikrini telkin etmiş bulunduğumuz sınıf, her halde bolluk ve nisbî iktisadî musavat şartlarına uygun ve daha ince bir mefhum olan statü'ye teslim olmaktadır. İnsanlar sosyal bakımdan birbirlerinin daha yakınına itilmektedirler ve diğer gruplardan azıcık farkedilen hususî bir hayat uslûbu ile kendilerini farklı tutmak suretile kendi mevkilerini muhafazaya teşebbüs etmektedirler. Böyle bir durumda, cemiyet bir seri halinde bulunan ve herhangi organik ve de-

vamlı bir hüviyette olmayan birbirleriyle mutlak surette bağlı durumda olmaları da gerekmeden statü gruplarına ayrılır. Bu grupların birbirlerinden tefrik edilmelerine yarayan başlıca esas, sosyal görgü, tahsil ve sosyal tecrübelerinin bunların seçmiş oldukları hayat uslûbuna nüfuz etme şeklidir. Sınıf hâlâ bahis konusu edildiği nispette belki de orta sınıf, işçi sınıfını progressif bir surette massetmekte, o kadar ki, neticede elde hemen tamamen orta sınıfa dahil, rekabet halindeki bir seri statü grubunu ihtiva eden bir cemiyet kalmaktadır.

Herhalde son birkaç mülâhazamız, bu son nokta ile münasebettar kılınmak üzere, orta sınıfın işçi sınıfını massetmesi, başka bir ifade ile, burjuvalaşma (orta sınıflaşma) prosesinin şümulü hakkındadır. Sosyologlardan (mutlaka Marxist olmaları lâzım gelmeyen) bir çokları orta sınıflaşmanın ehemmiyetini hararetle münakaşa ediyorlar.

Orta sınıflaşmanın mümkün olan üç sahasını, yâni gelir, hüviyet ve hayat uslûbu sahalarını dikkate alalım. Gelir bakımından eski piramit hâlen yukarı kısmı ince uzun bir tüp şeklinde ve alt kaidesi küçük olan ve orta kısmında yukarı (vasıflı) işçi sınıfı ile aşağı (memur) orta sınıfın toplandığı bir vazo şeklindedir. Kaidede bulunanların meslekî faaliyetlerine ödenen ücretin düşüklüğünden duydukları ıstırap, dulluktan veya aylıklarının kısmî kifayetsizliğinden yahut sadece rekabet kabiliyetsizliğinden duvdıkları ıstıraptan daha azdır. Vasatî ücret aşağı yukarı 1000 Sterlin kadardır ve senede takriben 5000 Sterlin civarında munzam vergi (Super - tax) haline gelen verginin isabet ettiği kısımlardan ayrı olarak nüfusun 3000 Sterlin'den fazla gelir elde eden bölümleri sür'atle azalarak, meselâ, nüfusun % 1.5 una inhisar edecek seviyeye düşmektedir. Böylece nüfusun en az 3/4'ü yılda 750 - 2500 Sterlin gelir elde edenler tertibine dahil olacaktır. Şüphesiz, kapital meselesi ayrı bir meseledir. Kapital servetinin % 40 ına nüfusun % 1'inin sahip olduğu tahmin edilmektedir.

Mamafih bu durum, kendi sahip olduğu arabasına rağmen müreffeh işçi bakımından burjuvaya benzerliği ifade etmez. Bu işçi muhtemelen hâlâ işçi partisi'ne rey vermektedir. Bundan başka, işçi sınıfının muhafazakâr parti'ye rey veren (1/3 den fazlasını teşkil eden) büyük kısmı da daima bu partiye rey vermektedir. Aynı şekilde bu sınıfın işçi partisine rey veren ve henüz millileştirme², göç ve sair konularda bu partinin tutumlarını benimseyen aşırı sağ cenaha müteveccih büyük bir kısmı da

2) İşçi rey sahiplerinin sadece 1/3'i millileştirmeye taraftardır.

daima mevcut olmuştur. İşçi sınıfının bu kısmı zenginlik dolayısıyla artmış değildir. Şu halde bolluk, işçinin hüviyetine, yarı vasıflı işçi sınıfından ziyade, geniş ölçüde vasıflı işçi sınıfından, tahsil sisteminin yardımıyla, yukarıya doğru kanalizasyon olan fertlerden ayrı olarak konuşma gibi hüviyet göstergelerine tesir ettiğinden daha fazla tesir etmez.

Aynı mülâhazalar hayat uslubuna da tatbik edilebilir ve bu hususta en faydalı gösterge iskândır. Ananelere bağlı işçi sınıfı ya kötü kaliteli şehir evlerinde, ya da mahallî orotirelerin sahip olduğu ve düşük raiye verdiği şehir meclisine ait emlakte yaşamıştır. Mahallî idareye ait evler, eski tip şehir bölgelerindeki işçi sınıfı hayatının sınıfsız olma karakterini kısmen tahrip ederek, müthiş surette artmıştır, fakat bir ipotekle dayanılarak satın alınan orta sınıfa has şahsî mülk tipi yarı-müstakil evlere karşı sadece küçük bir temayül mevcut olmuştur. Hakikatte, bu orta sınıf ikâmetgâh tipi de değişmekte, "bahçeli ev" halinden, içerisinde eski orta sınıfa has müstakilliğin kısmen bozulduğu büyük bloklar halindeki şehir evlerine inkılâp etmektedir. Bu inkışaf orta sınıf içerisinde ananeye bağlı olanlarla terakki taraftarları arasındaki bir bölünmeyi de göstermekte, böylece hayat uslubunun kısmî tâyin edicisi olarak ve aşağı yukarı aynı olan hayat uslubları ile tutumlarda, hattâ bu tutumlar siyasî ve sosyal problemlere yönelmiş olsa dahi mevcut boşlukları daha fazla izah etmektedir. Muhafazakâr parti'nin çok defa esef ettiği gibi (ticarî orta sınıflardan ayrı) desteğine hiç bir surette güvenilemeyecek geniş meslekî orta sınıf sahaları vardır. Daha da ileri gidilerek, çalışan sınıfa mensup muhafazakâr'ın ister muhafazakâr parti'ye rey versin, ister tutumu itibarile muhafazakâr olsun, Profesyonel orta sınıf sosyalistin teessürünü devamlı kıldığı söylenebilir.

Çeviren : Doç. Dr. Amiran KURTKAN

İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü son senelerde yabancı ilim adamlarından faydalanma âdetinin nümunelerini vermek imkânını elde edememektedir. Ancak Türkiye'ye kendi malî imkânlarıyla gelebilen meslektaşları bir veya birkaç konferans vermeğe dâvetle kalyoruz.

Bu fırsatlardan birini bize Prof. D. Martin veriyor. Geçenlerde biri İngiltere'de sosyal sınıflarla, diğeri İngiltere'de Lâiklik'le ilgili iki konferansını dinlediğimiz genç İngiliz sosyoloğu David Martin'in birinci konferansını bu X. kitabımızda neşrediyoruz. Bu çok ufuk açıcı konuşmasından dolayı konferansçıya, Türk - İngiliz kültür münasebetlerine vasıtalık yapan İstanbul İngiliz Kültür Heyetine Enstitü'nün teşekkürlerini bildiririz. İkinci konferans XI. kitap'da neşredilecektir.